

економічна та соціальна географія., поглиблюючи співпрацю між кафедрами, розпочату у 90-і роки ХХ ст. Близько 15 років О. Заставецька не тільки виступала науковим керівником 18 кандидатських дисертацій, а й експертом, опонентом багатьох докторських дисертацій, захищених у спецрадах Львова, Києва, Харкова. Її аналізи й оцінки дисертаційних робіт відзначалися глибоким розумінням суті справи, професійністю і науковою довершеністю. За її участі підготовлені фахівці-географи вищої кваліфікації для навчальних закладів Луцька, Рівного, Львова, Ужгорода, Івано-Франківська, Хмельницького і Тернополя тощо.

Багато із задуманого не вдалось реалізувати Ольгою Володимирівною за життя. Однак підготовлені нею фахівці географи різних рангів у школі, вузах, рідному факультеті та кафедрі втілюватимуть її задуми у життя задля розвитку української географії, во ім'я розбудови української держави і свого рідного краю.

Надія Стецько

кандидат географічних наук,
доцент кафедри геоєкології та
методики викладання екологічних дисциплін
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ПОРУЧ ІЗ ВИДАТНИМ УКРАЇНСЬКИМ ВЧЕНИМ

Ольга Володимирівна Заставецька – вчений, дослідник, колоритна особистість у географічній науці, перший доктор географічних наук професор на географічному факультеті Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, на кафедрі географії України.

На час створення кафедри географії України у 1992 р. я працювала першим її старшим лаборантом. На ті роки не було обов'язкового розподілу випускників педагогічних вищих навчальних закладів, а мені як тернополяниці не було бажання покидати рідне місто, тому доводилося тривалий час шукати вчительської посади у м. Тернополі. Пошуки вчительської праці вирішив випадок, хоча тепер розумію, випадковостей не буває, у моєму житті таких випадків було багато, я їх сприймаю як подарунок долі.

Зустрівши Заставецького Богдана Івановича в інституті, куди я завітала за довідкою він запропонував мені працювати на новостворені кафедрі географії України старшим лаборантом. Дослівно пам'ятаю: Надю ти де

працюєш? Я відповіла шукаю вчительську посаду. Б.І. може підеш до мене лаборантом, а коли знайдеш вчительську роботу будеш мати вибір, я погодилась і не розуміла що вибір вже зроблено. Це був дуже хвилюючий момент у моєму житті, за один день я вже була працевлаштована. Вчорашні мої викладачі, тепер мої колеги по роботі. Заставецький Б.І. пояснив кафедра нова і працювати потрібно дуже багато, фактично так і було, але працювали всі члени кафедри з великим натхненням і на результат.

Родина Заставецьких не була для мене тера інкогніто, я добре знала подружжя із студентських років. Особливо Ольгу Володимирівну, яка викладала у нас на курсі дуже багато предметів починаючи з першого курсу. Під керівництвом Ольги Володимирівни я виконувала курсову та дипломну роботи. На той час кандидатів географічних наук на факультеті було достатньо. Студентів було багато по 125 осіб на курсі, викладачі на той час мали дуже велике навантаження, і звичайно при таких великих аудиторіях читати лекції було непросто. Феномен Ольги Володимирівни Заставецької полягав у тому, що лекції читала без нотаток, абсолютно володіла науковим матеріалом грамотно, доступно вміла подати матеріал, на лекціях завжди було цікаво, її любили всі студенти. Вона у дружній демократичній обстановці вільно спілкувалась із студентами, з нею швидко знаходили спільну мову, вона була цікавим співрозмовником. Студентська спільнота шанувала Ольгу Володимирівну, як науковця, педагога, багатогранну особистість, розумну доброзичливу людину. І це було без перебільшення саме так, теплоту її душі і гострий розум студенти дуже цінили контактуючи з нею.

Я дуже добре пам'ятаю, коли створювався географічний факультет і серед претендентів на першого декана географічного факультету із студентського середовища була висунута кандидатура Заставецької Ольги Володимирівни. Слід відмітити, що у неї був досить серйозний рейтинговий показник, абсолютні переваги стати першим деканом географічного факультету, але вона віддала свої голоси на користь іншого претендента.

Це були дуже бурхливі роки: кінець 80-х початок 90-х років ХХ ст., а саме кінець советського режиму проголошення і встановлення незалежної української держави. Ці епохальні історичні перетворення відкривали перед Ольгою Володимирівною і нові перспективи у адміністративній роботі. Власне на демократичній хвилі О. Заставецьку було делеговано до складу вперше обраного профспілкового комітету інституту, де вона спочатку була заступником Голови профспілки, а пізніше і невеликий термін Головою профспілки. Саме перебування у профспілковому комітеті та процеси, які проходили у колі географічного крила природничого факультету,

неодноразові звернення та часті походи до улюбленого та вперше демократично обраного ректора В. Кравця дали результат, у 1990 році вдалося відкрити географічний факультет. Я думаю, що саме добрі людські відносини і загальна атмосфера підтримки і взаєморозуміння були стимулом для відкриття географічного факультету. Ми як студенти – географи дуже раділи, що у нас є свій власний географічний факультет (якими ми все таки були мрійниками). Відносини між студентами-географами і викладачами були високо-моральні, дружні, у багатьох викладачах і особливо в Ользі Володимирівні ми бачили, фахівців своєї справи і мудрих наставників.

Створення географічного факультету мало в першу чергу виконати основну свою місію – це розв'язання основних проблем географічної освіти у межах регіону (адже дуже не вистарчало вчителів, які б мали географічну освіту, часто географію в школах навчали не фахівці). Важливим чинником щодо створення факультету був людський (моральний) чинник !!!

Але повернемося до фундації кафедри географії України. Становлення кафедри супроводжувалось започаткуванням документації, матеріальної бази, аудиторного фонду до всього було докладено дуже багато зусиль всіх членів кафедри. На той час не було комп'ютерної техніки багато приходилось друкувати на друкарській машинці, передруковувати, доробляти це займало багато часу, тому часто затримувалась на кафедрі. Особливо коли організовували конференції, семінари, документацію у Міністерство освіти та ін. Це звичайно був не простий процес і лежав на плечах старшого лаборанта. Так як і попереджав Б.І.Заставецький роботи було дуже багато у всіх напрямках і все хотілось зробити швидко і головне представити новостворену кафедру географії України на всеукраїнському рівні.

Старший лаборант не повинен був відставати в знаннях із дисциплін які вивчались на кафедрі, щоб у разі потреби проконсультувати студентів. Багато студентів звертались до кафедральної бібліотеки, яка створена на кафедрі зусиллями викладачів кафедри та вчених-географів з інших міст України, які дарували свої наукові видання.

На початку 90 х років ХХ ст.. розвивався новий напрям географії – власне досконале, детальне вивчення своєї нової країни. Завідувач кафедри Б.І. Заставецький організовував часті семінари на кафедрі явка викладів та старшого лаборанта була обов'язковою. Такі семінари були дуже цікаві з обговоренням актуальних питань, щодо вивчення географії України в загальноосвітній школі, університетах, обговорювались питання типових програм з дисциплін кафедри, наукові дослідження викладачів, я як лаборант теж була залучена то цього процесу, виступала з доповідями,

доповіді супроводжувалися гарячими дискусіями. Такі ситуації, цілком природно спонукали мене формувати себе як науковця.

Для розуміння докорінних процесів, що проходили у географічній науці, а саме нового філософського осмислення та відходу від марксизму-ленінізму на такі семінари запрошували для ведення панельного дискурсу й відомих цього часу філософів інституту проф. М. Братасюк та доц. В. Шепетюка. Також я повинна була відвідувати кафедральний науковий семінар, який проводився раз на два тижні.

Сама атмосфера науково діяльності посприяла залученню мене до наукової діяльності. перші свої ідеї я обговорювала з Ольгою Володимирівною Заставецькою. Ми як особи жіночої статті, більше жінок на кафедрі не було, завжди знаходили спільну мову у всіх життєвих питаннях. Вона була детонатором моїх ідей, і згодом зуміла трансформувати широкі дослідження в цій галузі. Напрямок моїх досліджень, це функціонування територіально-рекреаційних систем, на матеріалах Тернопільської області, був однозначно підтриманий нею. Деякі члени кафедри до таких досліджень рекреації і туризму відносились з іронією. Тернопільську область не розглядали як цікаву рекреаційну територію. Це звичайно тільки підсилило мій інтерес до цієї теми і проблематики. Ольга Володимирівна своїм аналітичним мисленням розуміла, що це цікавий напрямок географічних досліджень, і підтримала мене у починаннях Я успішно захистила кандидатську дисертацію з цієї проблематики. Нині маємо низку дисертаційних досліджень із рекреаційної географії й туризму іноді складається враження, всі є фахівцями в цій галузі, і не існує інших проблем у Тернопільській області, ніж туризм.

Становлення кафедри географії України і започаткування на ній певних традицій, теж було пов'язане науково-навчальним процесом старший лаборант повинен був добре знати географічну літературу. У разі звернення лаборант міг підібрати студенту літературу з певної теми для курсової чи дипломної роботи, я добре знала нові наукові праці, наукові інтереси викладачів, і могла допомогти студентам. Викладачі кафедри теж повинні були чітко стежити за новими виданнями з географії України, а пізніше із геоекології, відвідувати виставки надходжень у бібліотеці (тоді вона не мала статусу наукової, як сьогодні) стежити за тематичними планами нових видань, повідомляти про них викладачів, закуповувати для кафедри нові книги і карти. Колеги з інших кафедр дивились на це із певними заувагами. Звичайно у центрі організації цього процесу і його духовним лідером був тодішній завідувач кафедри доц. Б. Заставецький, який чітко це все контролював. За вказівкою Богдана Івановича викладач Костецький І.В., як

такий, що був за першою освітою вчителем трудового навчання та креслення виготовив ” пачинку ”, тобто ящик-каталог, де саме зберігалась інформація по наукових напрямках географічних досліджень, літературні джерела.

Старший лаборант також вів каталог статей з географічних журналів, наукових праць про території України, науковими працівниками кафедри. Це давало змогу студентам добре орієнтуватися у літературі, зокрема, у написанні дипломних робіт.

Насичений процес науково-навчальної роботи на кафедрі географії України був дуже цікавий. Наукова діяльність викладачів кафедри була дуже активною, відповідно я мала гарний приклад наукової праці співробітників, а згодом доцентів кафедри Федуніка Б.Я., Мариняка Я.О., звичайно Заставецької О.В., Заставецького Б.І., Царика Л.П. і стимул до роботи. Варто відмітити, що колектив був дуже дружній, цікавий, і це були справжні особистості. Цікаво складались відносини з О. Заставецькою, яка мала особливий етап у своєму житті – працю над докторською дисертацією, я працювала над кандидатською дисертацією. Спілкування з Ольгою Володимирівною з наукової тематики займало фактично весь наш вільний час, який збігав дуже швидко за обговоренням. Заставецька О.В. була дуже ерудованою, начитаною, чітко знала географічні здобутки. Багато науковців звертались до неї за консультаціями, порадами, підтримкою приїздили з інших регіонів України. Я волею випадків як старший лаборант була присутня на обговоренні багатьох цікавих географічних подій, наукової інформації. Згадуючи ті часи розумію що в житті такі ситуації були не випадковими, цілком природно спонукали мене працювати формувати себе як науковця.

Старший лаборант кафедри брав активну участь у наукових конференціях Тернопільського відділу Українського географічного товариства. Перед такими заходами розсилались повідомлення членам товариства у різні міста України та поза її межі. Проводились дуже цікаві конференції з питань географії України, історії географічної науки та картографії, краєзнавства, туризму, екології. Це був період всеукраїнського визнання кафедри географії України в Тернопільському національному університеті імені Володимира Гнатюка.

Заставецький Б.І. плідно працював над написанням докторської дисертації з питань історії і методології досліджень з географії населення. Він розробив спеціальну анкету – розсилку про вчених у цій галузі знань. Майже щоденно треба було її друкувати так, копіювальної техніки тоді не було. Дуже часто вперед день важливих заходів які проводились кафедрою, приходилось працювати до пізньої ночі.

Особливо хочеться відмітити численні конференції та семінари, які організувала кафедра, на які з'їжджалися вчені із України та поза її меж. На цей час це був серйозний пізнавальний процес географічного всеобучу. Серйозне місце у когорті цих семінарів займали ті, які проводились спільно з однойменною кафедрою Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, яку очолював проф. Я. Жупанський (з легкої руки отримали назву "Дні Чернівецької культури"). Багато організаційної роботи тоді припадала на нас з Ольгою Володимирівною, але в будь які праці Ольга Володимирівна була великим оптимістом, вміла швидко організувати процес. Тому чоловіче представництво кафедри також швидко залучалося до роботи. У цій людині було дуже багато позитивного, це відчували і студенти і колеги по роботі.

Рис. 8. Всеукраїнська науково-практична конференція «Українське географічне краєзнавство: наукові засади, історія, постаті» (Тернопіль, листопад 2001)

З Ольгою Володимирівною ми часто обговорювали і звичайні побутові речі, що могли цікавити жіночу половину людства. Я бачила якою Ольга Володимирівна була турботливою дружиною, люблячою мамою для дітей, які завжди були для неї на першому місці. Завжди знаходила час для мами і великої своєї родини. З людською теплотою спілкувалась із колегами вчителями з якими навчалась, в університеті ніколи не відмовляла у їх

просьбах. І це при величезній затребуваності у науці, в колі актуальних наукових дискусій.

Богдан Іванович був моїм керівником кандидатської дисертації і вимагав жорстко дотримуватися термінів виконання роботи, мудрі поради Ольги Володимирівни допомагали швидко зорієнтуватись у проблематиці і роз'ясненні певних наукових парадигм і категорій. Вже тоді коли я пройшла попередній захист на рідній кафедрі. Приїхавши у Львів до мене досить добре віднеслись вчені цього університету, це Голова спеціалізованої ради проф. Ф.І. Заставний, проф. Шаблій, проф. Я.С.Кравчук, проф. Мальський, тоді доц. Л.Ф.Дубіс та ін. Проф. О.І. Шаблій коли прочитав у біографії, що я починала із посади старшого лаборанта кафедри, він проголосив знамениту фразу: ” Надіє Петрівно всі великі люди починали із лаборантів, це серйозна школа і передумова для подальшого пізнання наукового світу”. Як виявилось шановний професор, і багато інших знаних професорів теж розпочинали свою діяльність лаборантом.

Як група підтримки я була присутня на захисті докторської дисертації О.Заставецької у Київському національному університеті імені Т.Г.Шевченка. мала змогу познайомитись із поважними вченими спеціалізованої вченої ради, звичайно було багато хвилювань. Успішний захист Заставецької не викликав ніяких сумнів у наукових колах, всі тепло з високою оцінкою в значимості дослідження оцінили роботу Ольги Володимирівної. На факультеті появилася перший доктор географічних наук професор – жінка Заставецька Ольга Володимирівна, думаю багатьох це спонукало до праці. Ольга Володимирівна толерантно як зрілий науковець продовжувала плідну наукову діяльність. Я також успішно захистила кандидатську дисертацію і вже в іншій якості товаришувала з доктором географічних наук, професором Ольгою Володимирівною Заставецькою. Звичайно це були щирі дружні відносини, ми могли спілкуватись на різні теми, за плечима у нас було багато подій, думаю ми деколи розуміли одна, одну без слів.

Наші товариські відносини були з Ольгою Володимирівною і подальші роки трудової діяльності. Я часто зверталася до неї як маститого вченого, коли виникали певні наукові проблеми так, як вона була для мене незаперечним авторитетом і людиною з якою провела непрості та одночасно чи не найкращі роки науково-педагогічної праці на географічному факультеті. Людина яка мала далекосяжні плани, наукові перспективи, найбільшу радість від спілкування з людьми у якусь мить все залишила.